

Tatjana Horvatić

Provedba popisa štete od potresa na pokretnoj kulturnoj baštini, hitne mjere i postupanja

Tatjana Horvatić
Ministarstvo kulture i medija RH
Uprava za zaštitu kulturne baštine
HR – 10000 Zagreb, Runjaninova 2

UDK: [72.025.1(497.5)“2020“:550.34]:002
72.025.4(497.5)“202“:624
Pregledni članak / Review paper
Primljeno / Received: 18. 12. 2023.

Tekst obrađuje aktivnosti Ministarstva kulture i medija u provedbi popisa štete uslijed zagrebačkog i petrinjskog potresa na pokretnim kulturnim dobrima, donošenje Obrasca za evidenciju štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima, organizaciju timova za popisivanje na terenu i kasniju obradu podataka, kao i organizaciju hitnih mjera zaštite kroz evakuaciju i privremenu pohranu predmeta. Također, tekst donosi i analizu šteta na pokretnoj kulturnoj baštini prema stupnju oštećenja i u korelaciji s vrstom i materijalom oštećenih predmeta. Prikazana je međunarodna suradnja s talijanskim Plavim kacigama za kulturu koje su hrvatskim stručnjacima pomogle u hitnoj evakuaciji nekoliko izložbenih i sakralnih inventara te prezentirale svoja iskustva s pokretnom kulturnom baštinom u potresima koji su se u Italiji bili dogodili između 2009. i 2017. godine.

Ključne riječi: zagrebački potres, petrinjski potres, pokretna kulturna baština, popis i procjene štete, evakuacija, hitne mjere zaštite, Plave kacige za kulturu

Keywords: Zagreb earthquake, Petrinja earthquake, movable cultural heritage, damage inventory, evacuation, emergency protection measures, Blue Helmets of Culture

Na dan potresa, 22. ožujka 2022. u Ministarstvu kulture i medija u popodnevnim satima održan je koordinacijski sastanak konzervatora Ministarstva i Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture kako bi se utvrdili protokoli i postupanja u evidentiranju štete te metodologiji hitnih mjera zaštite.

Nakon što je ministrica kulture dr. sc. Nina Obuljen Koržinek donijela *Odluku o provedbi popisa štete prouzročene potresom u Gradu Zagrebu i okolici na muzejskoj građi, dokumentaciji, muzejskom inventaru, crkvenom inventaru te pokretnim kulturnim dobrima u posjedu drugih pravnih i fizičkih osoba* u Upravi za zaštitu kulturne baštine, a kao

dio Odluke pripremljeni su *Obrazac za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima – pokretna kulturna dobra i Obrazac za evidenciju štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima – muzejska građa*.¹

Iskustvo stradanja kulturne baštine u Domovinskom ratu, spašavanje, evakuacija, procjena i popisivanje ratnih šteta koristilo je u pripremi dokumentacije za popisivanje i procjenu štete od potresa, kao i u spašavanju stradale ili ugrožene pokretne kulturne baštine. Tako je obrazac Š-06 za popis i procjenu ratne štete na pokretnim spomenicima kulture – za koji je polazište bila metoda izrađena za popis i procjenu štete od potresa što je bio pogodio Dubrovnik i Crnogorsko primorje 1979., a potom razvijana i primjenjivana u popisima i procjenama šteta od potresa u Hrvatskom zagorju 1982. te Drniškoj i Kninskoj krajini 1986. – bio uzorak i za pripremu obrasca za evidenciju štete od potresa u Zagrebu i okolici. U pripremi obrasca korišteni su relevantni dokumenti (ICCR0M).

Obrazac za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima – pokretna kulturna dobra podijeljen je na podteme:

A. podaci o kulturnom dobru sadrže podatke o smještaju, vremenu nastanka, materijalima, dimenzijama, pravnom statusu zaštite u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, valorizaciji, nadležnom tijelu i sl.

B. evidencija štete in situ sadrži podatke o stupnju oštećenja koji je kategoriziran kao: manje oštećeno/skoro cjelovito (oštećenje do 20%), srednje oštećeno (oštećenje do 50%), teško oštećeno/veliki gubici (oštećenje do 70%), uništeno, nestalo, otuđeno; opis oštećenja, pri čemu se detaljno opisuju oštećenja u okviru velikih strukturnih oštećenja, manjih strukturnih oštećenja i površinskih oštećenja. Također se upisuju podaci o eventualnim intervencijama prije oštećenja uslijed potresa u smislu stanja

¹ <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/19440>

koje može biti konzervirano, restaurirano bez prijašnjih intervencija i s neadekvatnim popravcima.

C. mjerama zaštite se određuje koje mjere je potrebno provesti, poput: preventivne zaštite, primarnog konzerviranja, evakuacije, učvršćivanja strukture, zaštite i učvršćivanja površine te postavljanja zaštitnih oplata.

D. u prog ram radova unose se prijedlozi potrebnih radova u smislu konzerviranja, radova rekonstrukcije i restauratorskih radova i istražnih radova. Za sve potrebne radove unose se troškovi radnih sati, materijala i usluga te zbroj ukupnih troškova.

Drugi dio obrasca odnosi se na evidenciju štete poslije evakuacije i sadrži podatke o privremenom smještaju s uvjetima čuvanja te o eventualnoj naknadnoj šteti i potrebnim mjerama zaštite s programom radova.

U obrazac se unose i relevantne fotografije prije oštećenja predmeta, zatečenog stanja i detalja karakterističnog oštećenja. Za točnost podataka svojim potpisom odgovara voditelj stručnog tima, a prihvatljivost popisa u cjelini potvrđuje koordinator (prilog).

Obrazac je pripremljen u *Microsoft Excel* programu radi tabličnog računanja troškova. Svaki obrazac dobiva broj evidencije, a upisuju se i imena voditelja i članova tima.

Nakon definiranja obrasca i edukacije o načinu njegovog popunjavanja, koja je prije terenskog pregleda provedena u Ministarstvu kulture i medija, organizirani su i imenovani stručni timovi sastavljeni od konzervatora za pokretnu kulturnu baštinu Uprave za zaštitu kulturne baštine, konzervatora iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode te konzervatora-restauratora Hrvatskoga restauratorskog zavoda prema užoj specijalnosti – štafelajno slikarstvo, polikromirana drvena skulptura, kamen, tekstil i papir, kao i drugih stručnjaka za pojedine vrste pokretne baštine te fotografa.²

Istovremeno su donesene *Upute za provođenje postupka popisa štete na pokretnim kulturnim dobrima* kojima su detaljno određeni prioriteti popisivanja, metode te način popunjavanja obrasca. Upute su također propisale i mjere sigurnosti za rad na terenu s obzirom na to da su u vrijeme

2 Hrvatski restauratorski zavod: Pavao Lerotić, Edo Anušić, Andro Šimičić, Slobodan Radić, Miroslav Pavličić, Petra Haniš Franić, Danijela Ratkajec, Tanja Rihtar, Anđelko Pedišić, Lana Čačić, Ivan Marinković, Ana Pohl, Vanesa Gjini, Vjeran Potočić, Snježana Hodak, Ksenija Škarić, Dragutin Furd, Ivan Jengić, Orest Šuman, Sandra Lucić Vujičić, Goran Tomljenović, Jelena Pasarić, Helena Cavalli Ladašić, Marijana Galović, Janja Ferić Balenović, Iva Koci, Siniša Cvetković, Zoran Durbić, Maša Štok, Renata M. Šragalj, Mia Krkač, Marina Đurović, Magdalena Vlaho, Branka Regović, Gordana Car, Vlasta Bošnjak, Željka Mlinarić Galler, Sandra Juranić, Tijana A. Trputec Strčić, Veljko Bartol, Tomislav Tomašić, Ljubo Gamulin, Nikolina Oštarijaš

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode: Zrinka Mažar, Stela Cvetnić Radić, Andrijana Tadić

Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu: Martina Ožanić, Neven Bradić

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine: Višnja Bralić, Tatjana Horvatić, Katarina Radatović Cvitanović, Branka Pintarić

1 Crkva sv. Katarine u Zagrebu, Francesco Robba, kip sv. Franje Regisa s oltara sv. Ignacija Loyole nakon pada s oltara (foto: T. Horvatić, MKM, 2020.)

Church of St. Catherine in Zagreb, statue of St. Francis Regis by Francesco Robba in the lateral altar of St. Ignatius of Loyola after having fallen from the altar (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2020)

potresa i nakon njega na snazi bile nužne epidemiološke mjere kojima se ograničavaju okupljanja i uvode druge nužne mjere radi sprečavanja prijenosa bolesti Covid 19.³

Štete na povijesnim orguljama i njihovo stanje utvrdili su članovi Povjerenstva za orgulje.⁴ Nakon oba potresa pregledano je 45 povijesnih orgulja za koje su izrađeni izvještaji o stanju i oštećenjima te su preporučeni budući radovi. Popis i procjenu štete na muzejskoj građi izvršili su djelatnici muzeja u suradnji s Muzejskim dokumentacijskim centrom. Štete je prijavilo 15 od 35 muzeja u Zagrebu, Sisku i Petrinji i one se odnose na 1.187 oštećena predmeta, što je 4% od ukupnog broja predmeta koji se čuvaju u muzejima stradalima u potresu.⁵

Popis i procjena štete od oba potresa na pokretnoj baštini provedena je istovremeno s popisom i procjenom štete na nepokretnoj kulturnoj baštini te završena u ožujku 2021. godine. Procijenjena šteta na pokretnoj kulturnoj baštini unesena je u dokument Brza procjena šteta i potreba (Rapid Damage and Needs Assessment /RDNA/) za Svjetsku Banku. Dokument je bio preduvjet za raspis natječaja Fonda solidarnost Europske unije koji omogućuje pružanje financijske podrške u slučaju prirodne katastrofe velikih razmjera u određenoj državi članici ili regiji te u državama koje pregovaraju o pristupanju i putem kojega je do 30. lipnja 2023. financirana provedba mjera zaštite na pokretnoj i nepokretnoj kulturnoj baštini.

3 Zakon o sustavu civilne zaštite (NN, 82/15, 118/18, 31/2020), Stožer civilne zaštite Republike Hrvatske, 19. ožujka 2020. Odluka o mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja

4 Emin Armano, Ante Knešaurek, Pavao Mašić, Katarina Javora.

5 KOCJAN, MAJA, Muzeologija, Zagreb, 2021., 5-11.

2 Katedrala Uzvišenja sv. Križa u Sisku, oštećenja na kipu sv. Andrije Francesca Robbe nakon pada (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Cathedral of the Exaltation of St. Cross in Sisak, damage to the statue of St. Andrew by Francesco Robba after its fall (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

3 Crkva sv. Franje Ksaverskog u Zagrebu, oštećeni kip sv. Franje Ksaverskog (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Church of St. Francis Xavier in Zagreb, the damaged statue of St. Francis Xavier (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

Provedenim popisivanjem i procjenom utvrđeno je da su štete na pokretnoj kulturnoj baštini manje u odnosu na oštećenja građevina u kojima se ta baština čuvala. Utvrđena su oštećenja na ukupno 70 sakralnih inventara, kao i progresivne štete na 5 sakralnih inventara u Gradu Zagrebu nakon petrinjskog potresa. Najteža oštećenja evidentirana su na kamenim i mramornim oltarima te na pojedinačnim mramornim skulpturama uzrokovana rotacijama, distorzijama te pucanjima i padovima dijelova oltara i skulptura, uglavnom prouzročenim izostankom učvršćenja za bazu ili pozadinu. Karakterističan primjer su oštećenja na kipovima najznačajnijeg majstora slovenskoga i hrvatskoga baroknoga kiparstva Francesca Robbe, i to na kipu sv. Franje Regisa (1728.-29.) s bočnog oltara sv. Ignacija Loyole u crkvi sv. Katarine u Zagrebu (sl. 1) i kipu sv. Andrije u Katedrali Uzvišenja sv. Križa u Sisku (sl. 2). Slična oštećenja zadobili su mramorni kipovi sv. Franje Ksaverskog s bočnog oltara sv. Josipa u crkvi sv. Marije na Dolcu i sv. Franje Ksaverskog u crkvi sv. Franje Ksaverskog u Zagrebu (sl. 3).

Sasvim izdvojen primjer tipa oštećenja je onaj u crkvi Blažene Djevice Marije u Remetama, gdje je glavni oltar pretrpio teška oštećenja s napuknućima, odvajanjem dijelova kamene plastike, nestabilnošću konstrukcijskih dijelova oltara, posebice u zoni atike, s koje su se rubni dijelovi i odlomili i urušili u svetište crkve. Pravovremenim postavljanjem zaštitne skele, što ju je financirala *Zaklada ALIPH (International alliance for the protection of heritage in conflict areas)*, izbjegnuto je veće progresivno oštećenje oltara koje bi sasvim sigurno prouzročio petrinjski potres, a omogućeni su i daljnji

radovi na osiguranju i djelomičnoj demontaži dijelova oltara (sl. 4).

Srednja i manja oštećenja (odvojeni spojevi, manje pukotine i odlomljeni manji dijelovi) zabilježena su na drvenom, rezbarenom i polikromiranom inventaru, kao npr. na oltarima sv. Barbare i sv. Duha u crkvi sv. Katarine u Zagrebu ili (primjer većeg oštećenja) u slučaju pada kipa sv. Mateja s govornice propovjedaonice u istoj crkvi (sl. 5) ili, primjerice, bočnog oltara Majke Božje Žalosne u crkvi sv. Nikole i Vida u Žažini (sl. 6).

Najmanji postotak oštećenja zabilježen je na djelima štafelajnog slikarstva koja su mehanički stradala uslijed padova ili pomaka iz ležišta, kao što je to bio slučaj s palom sv. Arkandela Rafaela na oltaru sv. Barbare u crkvi sv. Katarine (sl. 7).⁶

Od 224 zaštićene zbirke koje ne pripadaju kategoriji Javnih i privatnih muzeja, odnosno ne vode se u upisniku Javnih i privatnih muzeja Muzejskog dokumentacijskog

⁶ Podaci su izneseni na izlaganju autorice teksta pod nazivom "Potresi u Hrvatskoj 22. ožujka i 29. prosinca 2020., aktivnosti Ministarstva kulture u procjeni i popisima štete te hitnim mjerama na pokretnoj kulturnoj baštini" na 5. kongresu povjesničara umjetnosti u Klovićevim dvorima u Zagrebu 10. studenoga 2022.

4 Crkva Blažene Djevice Marije u Remetama, zaštitna skela glavnog oltara Majke Božje Remetske (foto: G. Tomljenović, HRZ, 2020.)

Church of the Blessed Virgin Mary in Remete, protective scaffolding of the main altar of the Mother of God of Remete (photo: G. Tomljenović, Croatian Conservation Institute, 2020)

centra, evidentirana su oštećenja na manjem broju predmeta u šesnaest, uglavnom etnografskih zbirki. Zahvaljujući značajkama drva kao materijala od kojeg su tradicijske kuće sagrađene i u kojima je najveći broj ovih zbirki smješten, izložbena građa pretrpjela je tek manja oštećenja.

Sukladno mjerama zaštite nadležnih tijela na temelju preporuka u *Obrascima za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima – pokretna kulturna dobra*, kao i na temelju mišljenja statičara, izvršene su evakuacije pokretnog inventara i zbirki. Izmještanja pokretnina izvršena su ponajprije zbog omogućavanja pristupa građevinama za potrebe konstrukcijske sanacije, ali i zbog potencijalne ugroze pokretne baštine od daljnjih potresa i mogućeg urušavanja građevine ili njezina dijela. Također, ubrzo nakon petrinjskog potresa, koji je intenzitetom bio znatno snažniji i razorniji od proljetnoga zagrebačkog potresa, pristupilo se hitnom iznošenju pokretnina izravno ugroženima zbog stanja građevina u kojima su se nalazile. U koordinaciji s Ravnateljstvom civilne zaštite te Hrvatskom gorskom službom spašavanja, u prvim tjednima nakon petrinjskog potresa Ministarstvo kulture i medija organiziralo je prioritetnu evakuaciju pokretnog inventara Galerije „Krstu Hegeđušić“ i zavičajne zbirke Bešlić u Petrinji, ostavštine Ante Kovačića u Glini (sl. 8) te župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Starom Farkašiću (sl. 9). Predmete su

preuzimali i pakirali djelatnici Muzejskoga dokumentacijskog centra, Galerije Klovičevi dvori, Muzeja za umjetnost i obrt, tvrtke Kunsttrans i Hrvatskoga restauratorskog zavoda.⁷

U organizaciji evakuacija korištene su između ostaloga i *Upute za spašavanje slijedom potresa magnitude 6. 4. na dan 29. prosinca 2020. godine, neposredna skrb i organiziranje akcije spašavanja* koje je, upravo za petrinjski potres, izradio Jerry Charles Podany.⁸

Ministarstvo kulture i medija je pritom financiralo i organiziralo nabavu materijala za pakiranje evakuirane građe, kao i osnovno opremanje privremenih čuvaonica u osiguranim prostorima. Posebnu i značajnu ulogu u

⁷ Dunja Nekić, Davor Valdec, Ivo Lovrić, Iva Validžija, Dragutin Matas, Davor Markotić, Tomislav Antolčić, Boris Krpelnic, Antonio Picukarić, Vlatko Čakširan, Neven Peko, Mladen Kuhar, Lidija Zrnić, Ivan Lukinac, Roman Nesek, Anuška Deranja Crnolić, Sanda Milošević, Dražen Štajduhar, Ivana Miletić Čakširan, Jelena Stinčić

⁸ Jerry Charles Podany – američki konzervator umjetnina s diplomama u područjima likovne umjetnosti i zaštite arheološke kulturne baštine. Najveći dio radnog vijeka proveo je kao konzervator za starine u muzeju J. Paul Getty (Los Angeles). Predsjedao je međunarodnim organizacijama International Institute for Conservation (IIC) te American Institute for Conservation (AIC) – po dva mandata u svakoj. Autor je knjige posvećene umanjivanju šteta od potresa za muzejske zbirke “When Galleries Shake: earthquake damage mitigation for museum collections” iz 2017. godine. S konzervatorskom praksom nastavio je u privatnom sektoru (Podany Conservation Services LLC).

5 Crkva sv. Katarine u Zagrebu, oštećenje propovjedaonice i kipa sv. Mateja (foto: V. Bralić, MKM, 2020.)
Church of St. Catherine in Zagreb, damage to the pulpit and the statue of St Mathew (photo: V. Bralić, Ministry of Culture and Media, 2020)

6 Crkva sv. Nikole i Vida u Žazini, bočni oltar Majke Božje Žalosne oštećen uslijed urušavanja svoda (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)
Church of St. Nicholas and Vitus in Žazina, the lateral altar of Our Lady of Sorrows damaged due to the vault's collapse (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

7 Crkva sv. Katarine u Zagrebu, oštećenje slike sv. Arkandela Rafaela s oltara sv. Barbare uslijed pada s atike (foto: Z. Mažar, GZZSKP 2020.)
Church of St. Catherine in Zagreb, damage to the retable of St. Archangel Raphael from the altar of St. Barbara as a result of its collapse from the attic (photo: Z. Mažar, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

ovom iznimno opasnom i zahtjevnom poslu evidentiranja šteta i iznošenja predmeta imali su statičari koji su cijelo vrijeme određivali koridore mogućeg prolaza u stradalim građevinama.⁹ Kasnije evakuacije, koje su se odvijale prije i u tijeku pripremnih radova konstrukcijske sanacije građevina u okviru programa Fonda solidarnosti, izvodili su konzervatori-restauratori s dopuštanjem za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara sukladno potrebnoj uzoj specijalnosti (sl. 10), a dio izmještenog inventara je u međuvremenu vraćen i montiran na svoje izvorno mjesto. Od travnja 2020. godine u potpunosti ili djelomično evakuirano je 50 sakralnih inventara i 7 zaštićenih zbirki, a za potrebe privremene pohrane uređeno i opremljeno 15 privremenih čuvaonica. Mjerama zaštite na inventarima koji su mogli ostati *in situ* provedena je propisana zaštita drvenim oplatama, folijama i zaštitnim skelama (sl. 11).

Vrlo brzo nakon petrinjskog potresa, od 10. do 15. siječnja 2021., u organizaciji Hrvatskog veleposlanstva u Rimu i Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, u posebnoj misiji u Zagrebu boravio je tim Plavih kaciga

za kulturu iz Odreda karabinjera za zaštitu kulturne baštine i iz Ministarstva za kulturnu baštinu i turizam Republike Italije: Luigi Spadari, voditelj misije, potpukovnik Posebne jedinice karabinjera za zaštitu kulturne baštine i voditelj jedinice za bazu podataka, Francesco Progida, stručni savjetnik iz Odreda karabinjera za zaštitu kulturne baštine te Paolo Scarpitti, konzervator-restaurator iz Ministarstva za kulturnu baštinu i turizam Republike Italije (sl. 12).

Posebna jedinica karabinjera za zaštitu kulturne baštine osnovana je ugovorom između Italije i UNESCO-a 2016. godine, a jedinicu čini 30 karabinjera i 30 stručnjaka u području kulturne baštine koji, kao podrška

⁹ Mihaela Zamolo, Berislav Medić

8 Glina, evakuacija ostavštine Ante Kovačića (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Glina, evacuation of the legacy of Ante Kovačić (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

9 Stari Farkašić, evakuacija inventara crkve Pohoda Blažene Djevice Marije (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Stari Farkašić, evacuation of the inventory of the Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

10 Žažina, evakuacija inventara crkve sv. Nikole i Vida (foto: H. Gregurić, 2021.)

Žažina, evacuation of inventory of the Church of St. Nicholas and Vitus (photo: H. Gregurić, 2021)

11 Zagreb, mjere zaštite inventara drvenim oplatama i zaštitnim skelama na primjeru katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Zagreb, protection measures for the inventory using wooden panelling and protective scaffolding on an example from the Cathedral of the Assumption of Mary and St. Stephen and St. Ladislav (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

lokalnim stručnjacima, postupaju u slučajevima prirodne katastrofe u Italiji i izvan, na poziv drugih država, a također sudjeluju u misijama očuvanja mira. U okviru misije u Ministarstvu kulture i medija u Zagrebu organizirana su predavanja i radionica djelatnika Plavih kaciga na temu uspostave i organizacija privremenih čuvaonica za evakuirane predmete, s naglaskom na sustavima numeriranja predmeta i označavanja prostora čuvaonice, dokumentiranja predmeta i hitnih postupaka primarnog konzerviranja. Predstavljena su talijanska iskustva s pokretnom kulturnom baštinom u potresima koji su se događali od 2009. do 2017. te primjeri organizacije privremenih čuvaonica u gradovima L'Aquila, Sassuolo, Ancona te općinama Cittaducale i San Severino. Zbog epidemioloških mjera radionicu hibridnog karaktera mogli su pratiti zainteresirani konzervatori, konzervatori-restauratori, kao i vlasnici i korisnici kulturnih dobara stradalih u potresu.

Djelatnici Plavih kaciga za kulturu i stručni tim konzervatora Ministarstva kulture i medija također su pregledali 15 najoštećenijih građevina i njihove inventare na području Sisačko-moslavačke, Zagrebačke županije i Grada Zagreba. Prema mogućnostima i procjeni, uzevši u obzir učestala naknadna podrhtavanja tla i stanje oštećenih zdanja, djelatnici Plavih kaciga za kulturu su,

uz pomoć djelatnika Hrvatske gorske službe spašavanja, evakuirali pokretnu građu iz pravoslavne crkve sv. Nikole u Petrinji (sl. 13), manjim dijelom iz crkve sv. Pohoda Blažene Djevice Marije u Starom Farkašiću i zbirku Hosi iz Srednje škole u Petrinji, dok su pakiranje i transport u privremene čuvaonice izvršili djelatnici Galerije Klovičevi dvori i Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Nažalost, zbog stupnja oštećenja stambene zgrade u Petrinji, u kojoj se nalazila vrijedna umjetnička zbirka u vlasništvu fizičke osobe, njezino spašavanje nije bilo moguće, i to je jedini primjer kada organizirana evakuacija pokretne kulturne baštine nije provedena.

ZAKLJUČAK

Od prvih dana zagrebačkoga i petrinjskoga potresa konzervatorske službe Ministarstva kulture i medija su prisutne na terenu u pregledu stradale baštine, a popis šteta na kulturnim dobrima, na kojem su bili angažirani konzervatori i konzervatori-restauratori iz cijele Hrvatske, završen je. Nakon što je ministrica kulture dr. sc. Nina Obuljen Koržinek donijela *Odluku o provedbi popisa štete prouzročene potresom u Gradu Zagrebu i okolici* na muzejskoj građi, dokumentaciji, muzejskom inventaru, crkvenom inventaru te pokretnim kulturnim dobrima u posjedu drugih pravnih i fizičkih osoba, u Upravi za

12 Crkva sv. Marije Magdalene u Selima, Plave kacige za kulturu i stručni tim konzervatora Ministarstva kulture i medija u pregledu petnaest najoštećenijih građevina i njihovih inventara (foto: T. Horvatić, MKM, 2021.)

Church of St. Maria Magdalena in Sela, Blue Helmets of culture staff and conservators from the Ministry of Culture and Media during the inspection of the fifteen most damaged buildings and their inventories (photo: T. Horvatić, Ministry of Culture and Media, 2021)

zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija pripremljeni su *Obrazac za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima – pokretna kulturna dobra* i *Obrazac za evidenciju štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima – muzejska građa*. U Ministarstvu je provedena edukacija o načinu ispunjavanja obrazaca te su done-sene Upute za provođenje postupka popisa štete koje uključuju i mjere sigurnosti rada na terenu jer su u vrijeme potresa i nakon njega na snazi bile nužne epidemiološke mjere kojima se ograničavaju okupljanja i uvode druge nužne mjere radi sprečavanja prijenosa bolesti Covid 19.

Obrascem su utvrđeni stupanj i vrste oštećenja na predmetima te su, sukladno procjeni, određene mjere zaštite koje je potrebno provesti, poput preventivne zaštite, primarnog konzerviranja, evakuacije, učvršćivanja strukture, zaštite i učvršćivanja površine te postavljanja zaštitnih oplata. Također je preporučan program radova u smislu konzerviranja, radova rekompozicije i rekonstrukcije, restauratorskih radova i istražnih radova. Za sve potrebne radove uneseni su troškovi radnih sati, materijala i usluga te zbroj ukupnih troškova.

Sukladno mjerama zaštite nadležnih tijela, a na temelju preporuka u Obrascima i na temelju mišljenja statičara, izvršene su evakuacije pokretnog inventara i zbirki. Izmještanja pokretnina izvršena su ponajprije zbog omogućavanja pristupa građevinama za potrebe konstrukcijske sanacije, ali i zbog potencijalne ugroze pokretne baštine od daljnjih potresa i mogućeg urušavanja građevine ili njezina dijela. U potpunosti ili djelomično je evakuirano i u privremene čuvonice pohranjeno 50 sakralnih inventara i 7 zaštićenih zbirki.

LITERATURA

KOCJAN, MAJA, Uvodnik, *Muzeologija*, br. 58, Zagreb, 2021., 5-11.

IZVORI

CHARLES PODANY, JERRY, *Upute za spašavanje slijedom potresa magnitude 6. 4. na dan 29. prosinca 2020. godine, neposredna skrb i organiziranje akcije spašavanja*, Los Angeles (California), 2020.

INTERNETSKI IZVORI

<https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/19440>

13 Petrinja, evakuacija ikona iz pravoslavne crkve sv. Nikole (foto: G. Tomljenović, HRZ, 2021.)

Petrinja, evacuation of icons from the Orthodox church of St. Nicholas (photo: G. Tomljenović, Croatian Conservation Institute, 2021)

PRILOG

Obrazac za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima – pokretna kulturna dobra

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU ŠTETE OD POTRESA NA KULTURNIM DOBRIMA, MINISTARSTVO KULTURE RH

POKRETNIA KULTURNA DOBRA
BROJ EVIDENCIJE: 301/301

NAZIV KULTURNOG DOBRA	Inventar crkve sv. Franje Ksaverskog
IDENTIFIKACIJSKA FOTOGRAFIJA KULTURNOG DOBRA	
	

KONZERVATORSKI ODJEL/ZAVOD	GZZSKIPZG	Datum evidencije	29.04.2020.
Broj popisnog tima - Popisni broj obrasca			
Voditelj tima:	Tatjana Horvatić		
Član:	Višnja Bralić	Član:	Edo Anušić
Član:		Član:	Goran Tomljenović

A. PODACI O KULTURNOM DOBRU	
Naziv kulturnog dobra	Inventar crkve sv. Franje Ksaverskog
Naziv i vrsta predmeta	Oltar Blažene Djevice Marije
Naselje	Zagreb
Adresa/lokacija	Matije Jandrića 21
Županija	Grad Zagreb
Grad/općina	Zagreb
Vlasnik/korisnik	Provincija franjevaca trećoredaca glagoljaša
Kontakt	Fra Ivan Paponja, gvardijan - 098 9829 621; Mirko Mišković – 091 5660 726
Nadležno tijelo	Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode
Pravni status zaštite	
Broj upisa u Registar kulturnih dobara RH	
ID pokretnog kulturnog dobra u središnjem inventaru ISKB	
ID nepokretne baštine u središnjem inventaru ISKB	
Smještaj u cjelini/zbirci	Lađa crkve, lijevo uz trijumfalni luk
Autor/škola	Nepoznati rezbar; Antun Reiner; nepoznati slikar
Datacija	1756.-1757. (retabl i atika), oko 1778. (antependij); 1964.-68. (oltarne slike)
Materijal/tehnika	Antependij; rezbareno i polikromirano drvo; retabl: rezbareno, polkromirano i pozlačeno drvo; pala: ulje na platnu
Dimenzije	c. 400 x 225 x 85 cm

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU ŠTETE OD POTRESA NA KULTURNIM DOBRIMA, MINISTARSTVO KULTURE RH

POKRETNNA KULTURNA DOBRA
BROJ EVIDENCIJE: 301/301

Valorizacija (iz središnjeg inventara ISKB i prema prikupljenim podacima)	Drvorezbareni i polikromirani reljef s prikazom smrti sv. Franje Ksaverskog na antependiju oltara Blažene Djevice Marije datiran je u 1733. godinu. Ikonografi-ja prikaza kao i godina nastanka upućuju na to da je pripadao starijim oltarima u crkvi. Na temelju karakteristične tipologije nespretno oblikovanih likova, D. Baričević reljef povezuje s kaptolskom drvorezbarskom radionicom biskupa J. Branjuga. Retabl oltara iz 1752. godine pripisuje se kiparu i tiskaru Antunu Reineru. Kao već obučen kipar i drvorezbar nastanjuje se u Zagrebu potkraj tridesetih godina 18. stoljeća te ubrzo postaje tražen majstor s radionicom na Gradecu. Njegovo afirmaciji pridonijela je i povezanost s naručiteljem oltara Bl. Djevice Marije, utjecajnim zagrebačkim kanonikom Nikolom Terihajem, koja mu je zasigurno osigurala više narudžbi na širem zagrebačkom području. Među ostalim pripisuju mu se relikvijari u Remetama, te oltari u Svetoj Nedjelji, Slavetiću, Petrovskom, Peščenici i Novom Čiču. Reinerova djela pokazuju obilježja istočnoalpskog kas-nobaroknog kiparstva, skladnih kompozicija s obiljem dekorativnih detalja i pozlate. Oltarna pala Krunjena Bogorodice djelo je nepoznatog slikara nadahnuto motivom Bogorodice Pomoćnice prema znamenitoj Cranachovoj slici iz Innsbrucka.
Osiguranje	

A.1 KLASIFIKACIJA KULTURNOG DOBRA

1. POJEDINAČNO		2. ZBIRKA	
arhivski spis		zbirka arhivskog gradiva	
knjižna jedinica		zbirka knjižnog gradiva	
sakralni/religijski predmet	X	sakralna/religijska zbirka	
arheološki nalazi/predmeti		arheološka zbirka	
etnografski predmet		etnografska zbirka	
likovna umjetnost		zbirka likovnih umjetnosti	
primijenjena umjetnost/uporabni predmeti		zbirka primijenjene umjetnosti/uporabnih predmeta	
glazbeni instrumenti		zbirka kulturno-povijesnih predmeta	

B. EVIDENCIJA ŠTETE IN SITU

cijeli predmet		dio predmeta	X	naziv dijela predmeta: retabl oltara	
		dimenzije		c. 400 x 225 x 85 cm	
STUPANJ OŠTEĆENJA					
manje oštećeno (oštećenje do 20%)/skoro cjelovito	X	srednje oštećeno (oštećeno do 50%)		teško oštećeno/veliki gubici (oštećeno do 70%)	
uništeno		nestalo		otuđeno	
OPIS OŠTEĆENJA					
1. VELIKA STRUKTURNA OŠTEĆENJA		2. MANJA STRUKTURNA OŠTEĆENJA		3. POVRŠINSKA OŠTEĆENJA	
slomljeni i odvojeni dijelovi		oštećenja rubova	X	nakupine nečistoće	X
izgubljeni dijelovi		manji odlomljeni dijelovi, krhotine		mrlje	
pukotine, rupe, poderotine		promjene zbog prekomjerne vlage ili isušivanja		ogrebotine i abrazija površine	
oslabljene strukture, odvojeni spojevi	X	napuknuća		oštećenje laka/završnih slojeva	
distorzije		oslabljeni spojevi			

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU ŠTETE OD POTRESA NA KULTURNIM DOBRIMA, MINISTARSTVO KULTURE RH

POKRETNJA KULTURNA DOBRA
BROJ EVIDENCIJE: 301/301

savijanja i naboranja		gubici boje		
		raspucanost boje (krakelire)		
STANJE PRIJE OŠTEĆENJA		konzervirano	restaurirano	X
		bez prijašnjih intervencija	neadekvatni popravci	

C. MJERE ZAŠTITE**HITNE MJERE**

preventivna zaštita provedena		primarno konzerviranje provedeno		evakuacija provedena	
preventivna zaštita potrebna		primarno konzerviranje potrebno		evakuacija potrebna	
radni sati		radni sati		radni sati	
zaštita in situ					
učvršćivanje strukture provedeno		zaštita i učvršćivanje površine provedeno		postavljanje zaštitnih oplata provedeno	
učvršćivanje strukture potrebno	X	zaštita i učvršćivanje površine potrebno		postavljanje zaštitnih oplata potrebno	X
radni sati	40	radni sati		troškovi: 20.000 kn	

PROGRAM RADOVA

1. RADOVI KONZERVIRANJA	2. RADOVI REKOMPZICIJE I REKONSTRUKCIJE	3. RESTAURATORSKI RADOVI	4. ISTRAŽNI RADOVI
učvršćivanje strukture	spajanje otpalih dijelova	rekonstrukcija oštećenja osnove, polikromiranih i završnih slojeva	
radni sati	radni sati	radni sati	radni sati
konsolidiranje oštećenih materijala	rekonstrukcija nedostajućih/uništenih dijelova nositelja		
radni sati	radni sati		
fiksiranje nestabilnih slojeva	X		
radni sati	40		
ukupno radnih sati			80
troškovi materijala i usluga			21.000 kn
UKUPNI TROŠKOVI			29.800 kn

Napomena: Potrebno je prije postavljanja drvene oplata učvrstiti kapitel desnog stupa retabla koji je nagnut i nestabilan.

B. PODATCI O ŠTETI

cijeli predmet	dio predmeta	X	naziv dijela predmeta	Antependij
pukotine, rupe, poderotine			promjene zbog prekomjerne vlage ili isušivanja	ogrebotine i abrazija površine X
oslabljene strukture, odvojeni spojevi			napuknuća	oštećenje laka/završnih slojeva

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU ŠTETE OD POTRESA NA KULTURNIM DOBRIMA, MINISTARSTVO KULTURE RH

 POKRETNNA KULTURNA DOBRA
 BROJ EVIDENCIJE: 301/301

distorzije		oslabljeni spojevi			
savijanja i nabiranja		gubici boje			
		raspucanost boje (krakelire)			
STANJE PRIJE OŠTEĆENJA		konzervirano		restaurirano	x
		bez prijašnjih intervencija		neadekvatni popravci	

C. MJERE ZAŠTITE
POTREBNE HITNE MJERE

preventivna zaštita		primarno konzerviranje	
radni sati		radni sati	

PROGRAM RADOVA

1. RADOVI	2. RADOVI		3.RESTAVRATORSKI		4. ISTRAŽNI RADOVI	
učvršćivanje strukture	spajanje otpalih dijelova	x	rekonstrukcija oštećenja osnove, polikromiranih i završnih slojeva			
radni sati	radni sati	16	radni sati		radni sati	
konsolidiranje oštećenih materijala	rekonstrukcija nedostajućih/uništenih dijelova nositelja	x				
radni sati	radni sati	24				
fiksiranje nestabilnih slojeva						
radni sati						
ukupno radnih sati						40
troškovi materijala i usluga						1.000 kn
UKUPNI TROŠKOVI						5.400 kn

Napomena: Oltar je u cijelosti potrebno i oprati nakon uklanjanja drvene oplate.

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU ŠTETE OD POTRESA NA KULTURNIM DOBRIMA, MINISTARSTVO KULTURE RH

POKRETNNA KULTURNA DOBRA
BROJ EVIDENCIJE: 301/301

FOTODOKUMENTACIJA

fotografija prije oštećenja interijera i cjeline/fotografija prije oštećenja predmeta/fotografija zatečenog stanja interijera/fotografija

Autor fotografija: Goran Tomljenović

Potpis:

D. EVIDENCIJA ŠTETE POSLIJE EVAKUACIJE

KONZERVATORSKI ODJEL/ZAVOD		Datum evidencije	
Popisni tim (broj) - Evidencijski pregled (broj)			
Voditelj tima:			
Član:		Član:	

A. PODATCI O PRIVREMENOM SMJEŠTAJU

ADRESA/LOKACIJA			
GRAD/OPĆINA			
UVJETI ČUVANJA			
SIGURNOSNI	dobri	prihvatljivi	nedostatni
MIKROKLIMATSKI	dobri	prihvatljivi	nedostatni
GRAĐEVINSKI	dobri	prihvatljivi	nedostatni
OPREMLJENOST PROSTORA	dobri	prihvatljivi	nedostatni
REZULTATI MJERENJA	temperatura	relativna vlaga	

Potpis:

Abstract

CREATING THE EARTHQUAKE DAMAGE INVENTORY FOR MOVABLE CULTURAL HERITAGE, IMPLEMENTING EMERGENCY MEASURES AND ACTIONS

Since the first days after the Zagreb and Petrinja earthquakes, the conservation services of the Ministry of Culture and Media have been present on the ground inspecting the damaged heritage, and conservators and conservators-restorers from all over Croatia have worked on completing the damage inventory for cultural heritage. After the Minister of Culture and Media Nina Obuljen Koržinek adopted the *Decision on creating the inventory of damages caused by the earthquake in the City of Zagreb and its surroundings* with regard to museum material, documentation, museum inventories, church inventories, and movable cultural heritage in the possession of other legal entities and natural persons, the Directorate for the Protection of Cultural Heritage of the Ministry of Culture and Media prepared the *Earthquake Damage Assessment Form for movable cultural heritage and the Earthquake Damage Assessment Form for museum material*. The Ministry secured training on how to fill out the forms and issued *Instructions for damage assessment*, which included fieldwork safety measures, seeing as necessary epidemiological measures were still in force, restricting gatherings and introducing other necessary measures in order to prevent the transmission of COVID-19.

The forms were used to determine the degree and types of damage to the items and, resulting from the assessment, the protection measures that need to be implemented, such as preventive conservation, remedial conservation, evacuation, structure reinforcement and protection, surface reinforcement, or protective panelling instalment. A program of works in terms of conservation works, recomposition and renovation works, restoration works, and research studies was also recommended. For all necessary works, the approximate costs of working hours, materials, and services were entered, including the sum of the total costs.

The evacuations of movable inventory and collections were completed in accordance with the protection measures issued by the competent authorities and based on the recommendations from the Damage Assessment Forms, as well as the structural engineers' inputs. The removal of individual works of art, sacral inventories and collections was carried out primarily due to the potential threats to movable heritage from subsequent earthquakes and possible collapses of buildings or building parts, as well as to enable access to the buildings in terms of interventions needed for their structural rehabilitation. A total of fifty sacral inventories and seven protected collections were completely or partially removed and stored in temporary storage facilities.

